

SAMA BAJAU

NÒMADES DE LA MAR

ÍNDEX

L'EXPOSICIÓ
TEXTOS DE L'EXPOSICIÓ
CRÈDITS

L'EXPOSICIÓ

Sama-bajau. Nòmades de la mar

L'ètnia Sama-bajau viu a la mar de Sulu, entre Filipines, Indonèsia i Malàisia, i són l'única ètnia humana específicament adaptada a la mar. Tan sols van a terra per comerciar, construir embarcacions o enterrar els seus morts. Fa mil·lennis, els seus avantpassats es van anar especialitzant en l'explotació dels recursos marins.

Els Sama-bajau són una comunitat pesquera experta i han desenvolupat la capacitat de gestionar aquests recursos durant segles, sense exhaurir-los. Ara s'han d'adaptar a una realitat diferent a causa de la geopolítica, els conflictes i la discriminació.

El Museu Marítim de Barcelona té a les seves col·leccions diversos objectes procedents de les Filipines. Entre aquests objectes hi destaquen dues embarcacions completes, fetes al segle XIX i arribades a Barcelona el 1899: dues canoes d'un sol tronc inventades fa desenes de milers d'anys que ens remeten als orígens de la navegació i de la construcció naval. Per mitjà d'aquestes peces i de fotografies, l'MMB dedica aquesta exposició monogràfica als Sama-bajau, una cultura singular per la seva adaptació a la vida marina.

Comissariat a càrrec de Pere Izquierdo, cap de l'àrea de Col·leccions i del Coneixement del Museu Marítim de Barcelona.

L'exposició ha estat instal·lada a l'Espai Mirador de l'MMB des del 24 de novembre de 2023 al 12 de maig de 2024.

TEXTOS DE L'EXPOSICIÓ

DUES CANOES FILIPINES A L'MMB

El Museu Marítim de Barcelona té a les seves col·leccions diversos objectes procedents de les Filipines. Entre aquests objectes hi ha dues embarcacions completes, fetes al segle XIX i arribades a Barcelona el 1899, poc després que Espanya vengués l'arxipèlag als Estats Units, quan ja l'havia perdut en la guerra d'independència contra el Katipunán, el moviment que lluitava per alliberar el país de la colonització.

Es tracta de dues canoes que ens remeten als temps de la invenció mateixa de la navegació i la construcció naval: una **bangka**, piragua feta a partir d'un sol tronc buidat, i una **vinta**, evolució d'aquesta embarcació primitiva que dona formes més rectes al tronc buidat i hi afegeix una o dues taules per cada costat.

Aquestes canoes d'un sol tronc van ser inventades fa desenes de milers d'anys i encara estan en ús en algunes parts del món. En afegir-hi més taules i reforços transversals, acabaran donant naixement a la quilla de les embarcacions posteriors.

Vapor "Puerto Rico", que va portar la vinta a Barcelona des de Manila el 1899.
Aquarel·la d'A. Casals, 1912.MMB

L'ILLA DE JOLO, FILIPINES

L'illa de Jolo (o Sug) és una illa volcànica i molt fèrtil, una mica més gran que Menorca, al sud de les Filipines. És compartida per dues ètnies, els tausugs, que van nodrir la pirateria de la zona durant segles, i els samals, entre els quals hi ha els bajaus.

Era governada des del segle XV pel soldà de Sulu, que s'oposava als colonitzadors i es dedicava a esclavitzar persones d'altres illes per exportar-les a canvi d'armament. Per un tractat signat el 1851, va passar a sobirania espanyola, però no va ser ocupada fins al 1876, quan hi van haver d'enviar 9.000 soldats i 33 embarcacions per aconseguir-ho.

El soldà de Sulu va renunciar al poder terrenal el 1915, en favor dels Estats Units d'Amèrica. Va retenir, però, el poder espiritual. El darrer soldà reconegut oficialment, Muhammad Mahakuttah Kiram, va morir el 1986.

ELS SAMA-BAJAUS, ELS ÚNICS HUMANS ADAPTATS A LA MAR

Els samals són un poble de pescadors i petits pagesos, amb plantacions ocasionals de cocos a l'interior de les illes. El grup és més heterogeni que els tausugs, i inclou des de grups plenament islamitzats, que han abraçat l'islam, fins als animistes localment coneguts com a «gitanos de la mar», els bajaus. Aquests nòmades marins són menyspreats per la gent de terra ferma, fins al punt que els tausugs els anomenen *luwaan*, que es pot traduir com «gent a qui escopir».

Els sama-bajaus són un poble dispers pel sud-est asiàtic. La seva població s'estima en 1,1 milions, dels quals 564.000 viuen a les Filipines, 200.000 a Indonèsia i 347.000 a Malàisia.

Fa mil·lennis, els avantpassats dels sama-bajaus es van anar especialitzant en l'explotació dels recursos marins. Això va provocar una pressió selectiva que en va fer l'única ètnia humana específicament adaptada a la mar.

Estudis recents han demostrat que la melsa dels sama-bajaus és molt més grossa que la dels pobles de vida terrestre del seu voltant. Això els permet acumular oxigen i aguantar fins a tretze minuts sense respirar, mentre baixen a pescar fins a setanta metres de fondària.

Els joves sama-bajaus es rebenten expressament els timpans per no haver de compensar la pressió durant les immersions. Això els provoca sovint problemes auditius.

NO TAN NÒMADES

Malgrat que se'ls ha classificat com un poble nòmada, la majoria de bajaus s'estableixen i es mouen en àrees concretes i reduïdes, de les quals només surten per fer expedicions comercials o de pesca.

Tradicionalment, vivien en famílies nuclears cadascuna de les quals ocupava una embarcació/habitatge que es desplaçava en funció de les necessitats, allà on els recursos marins eren abundants.

Aquestes embarcacions formen petits poblats en llocs arrecerats, i les famílies s'hi vinculen encara que no hi visquin permanentment. És bastant comú que, sota el lloc on habitualment tenen la casa, hi plantin un petit jardí submarí amb anemones de mar i altres recursos que poden ser útils en futurs temps d'escassetat.

Al segle xx, la gent bajau va començar a construir palafits, cases sobre l'aigua fixes, damunt d'estaques de fusta, al voltant d'establiments comercials xinesos que els compraven els cogombres de mar i altres productes marins.

*Dona sama-bajau teixint a casa seva, a Labuan Haji, Semporna, Malàisia.
(Erik Abrahamsson, Wikimedia Commons)*

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sama_woman_making_a_traditional_mat.JPG

UN PRESENT I UN FUTUR COMPLICATS

Des de sempre, els sama-bajaus han estat menyspreats pels pobles terrestres del seu entorn, incapaçs de comprendre la mentalitat de la gent de mar. Dels governs de la zona, tan sols les Filipines els reconeix com a nacionals i els facilita passaports i serveis públics. Indonèsia i Malàisia els pressiona fortament perquè se sedentaritzin i vagin a viure a terra, mentre que considera com a estrangers aquells qui neixen a la mar.

La religió ancestral bajau, que adora el déu del mar Omboh Madilao, ha experimentat una forta influència de l'hinduisme i de l'islam (zakat/caritat), allà on aquest encara no s'ha acabat imposant del tot per la pressió de l'entorn.

El medi marí on viu aquest poble ha estat sobreexplotat per la pesca industrial estrangera, i ara se'ls prohibeix pescar allà on sempre ho havien fet, amb pretextos conservacionistes. La comprensió entre la gent de mar i la de terra no és fàcil. Per a uns, només és interessant allò que es mou. Per a altres, allò que pot ser localitzat i fixat.

CRÈDITS

Organitza

Museu Marítim de Barcelona

Direcció General

Enric Garcia Domingo

Comissariat

Pere Izquierdo i Tugas

Suport comissariat

Mireia Bertrana de Bustos

Rosa Busquets Ferrer

Silvia Dahl Termens

Inma González Sánchez

M. Dolors Jurado Jiménez

Cristina Latorre Madriles

Helena Miró Ibars

Carmen Vázquez López

Coordinació general

Mireia Mayolas Créixams

Disseny expositiu i gràfic

Domingo Recreativos

Conservació preventiva i restauració

Cristina Latorre Madriles

M. Teresa Sala Pietx

Carmen Vázquez López

Coordinació del muntatge

Pere Izquierdo i Tugas

Helena Miró Ibars

Gestió d'imatges

Lidia Just Calpe

Isabel Díaz Rastrojo

Maria Isabel Fabregat

Eva Rafecas Sánchez

Suport museogràfic

Cristina Alemany Ventura

Pepa Izquierdo del Río

Miquel López Díaz

Blas José Moya Beltrán

Raül Santolaria García

Producció i muntatge

Grafitex

SAMA BAJAU

Vídeos i fotografies

Erik Abrahamsson

Timothy Allen

Glen Allison

Hysiam Bahron

Rudi Bloemmen

Nora Carol

Giordano Cipriani

Dean Conger/Corbis

H. Christoph/Ullstein

Sherbien Dacalanio/Pacific

Press/LightRocket

Yeshaya Dinerstein

Jay Directo/AFP

Anirudh Ganapathy

Ai Angel Gentel

Mauricio Handler

Melissa Ilardo

Jacob Maentz

Mgokalp

Dmitry Miroshnikov

Shahreen

Khaichuin Sim

Vicki Smith

Gerard Soury

Tor Stenvelden

Torben Venning

Biblioteca Nacional de España

Deposit Photos

Getty Images

Wikimedia Commons

Responsabilitat Social

Teresa Soldevila García

Comunicació digital

Isabel Díaz Rastrojo

Lidia Just Calpe

Maria Isabel Fabregat

Miquel López Díaz

Eva Rafecas Sánchez

Ana Vico Vico

Agraïments

Eduardo Bagalay

Cristina Juan

Maria Theresa SM. Lazaro

Dr. Almudi G. Lukman

Khymer Adan T. Olaso

Veronica Walker-Vadillo

Col·leccions

Tots els béns patrimonials exposats formen part dels fons que custodia, conserva, estudia i difon el Museu Marítim de Barcelona, excepte les ulleres sama-bajau, que són d'una col·lecció particular.

Amb el suport:

CONTACTE DE PREMSA

Isabel Díaz

Àrea de Comunicació i Màrqueting

Museu Marítim de Barcelona

T. 933 429 924 // 670 011 209

comunicacio@mmb.cat / diazris@mmb.cat

www.mmb.cat